

KRIVIČNOPRAVNA ZAŠTITA AUTORSKOG PRAVA

Ana Jovašević*
Institut für Kultur und Medien management
Freie Universität, Berlin

Stupanjem na snagu novog krivičnog zakonodavstva 2006. godine kao i autorskog zakonodavstva 2009. godine u Republici Srbiji je kvalitativno podignut nivo individualne, kolektivne, ali i krivičnopravne zaštite autorskog i srodnih prava. Tako Krivični zakonik je po prvi put u našoj zemlji po uzoru na druga uporedna zakonodavstva, ali i na osnovu standarda predviđenih međunarodnim pravnim aktima, sva krivična dela kojima se povređuju ili ugrožavaju autorska i srodna prava (koja inače spadaju u prava intelektualne svojine) sistematizovao u posebnu glavu – glavu dvadeset, pod nazivom: "Krivična dela protiv intelektualne svojine". U osnovi novih zakonskih rešenja se nalaze odredbe novog Zakona o autorskom i srodnim pravima iz 2009. godine. Upravo o pojmu, karakteristikama i obeležjima najznačajnijeg krivičnog dela kojim se povređuju ili ugrožavaju autorska i srodna prava (imovinska i neimovinska, dakle moralna, prava) iz člana 199. KZ – neovlašćeno iskorišćavanje autorskog dela ili predmeta srodnog prava sa teorijskog i praktičnog aspekta govori ovaj rad.

KLJUČNE REČI: zakon / autorsko pravo / srodna prava / krivično delo / odgovornost / krivična sankcija

* Email: jovashana@ptt.rs

O INTELKTUALNOJ SVOJINI UOPŠTE

Život savremenog čoveka počev od poslednjih decenija 20. veka se više uopšte ne može zamisliti bez intelektualne svojine¹, odnosno njenog korišćenja u svakodnevnom životu ljudi, odnosno u funkcionisanju privrede, u unutrašnjem i spoljnotrgovinskom poslovanju. Ovde se radi o vrednostima koje uživaju zaštitu ne samo u pojedinim državama, već i šire, u celoj međunarodnoj zajednici. Osnovu ovako široko i sveobuhvatno postavljene pravne zaštite intelektualne svojine čini niz međunarodnih standarda sadržanih u relevantnim međunarodnim dokumentima koji su doneti od strane:

- 1) Organizacije UN za prosvetu, nauku i kulturu (UNESCO)² i
- 2) Svetske organizacije za intelektualnu svojinu (WIPO)³.

Naime, međunarodna zajednica je u proteklom periodu donela više relevantnih dokumenata kojima postavlja efikasan sistem pravnih standarda u pogledu sveobuhvatne i efikasne zaštite intelektualne svojine u celosti ili pojedinih njenih elemenata (segmenata)⁴. Te standarde⁵ su danas u najvećoj meri prihvatile sve savremene države u svom nacionalnom zakonodavstvu.

Intelektualnu svojinu⁶ (kao genusni pojam koji u svom konstitutivnom sadržaju obuhvata i autorsko pravo i druga srodna prava) karakterišu dva elementa. To su:

- 1) nematerijalni (moralni, duhovni, intelektualni, neekonomski) element i
- 2) ekonomska (privredna) funkcija koja obezbeđuje da subjekt zaštite ovog prava prisvaja materijalnu korist od njegove privredne eksploatacije.

Intelektualna svojina, dakle, obuhvata dve grupe dobara ili vrednosti. To su:

- 1) autorsko i srodna prava (koja uređuje Zakon o autorskim i srodnim pravima) i

¹ V. Besarović, Pravo industrijske svojine i autorsko pravo, Beograd, 1984. godine, str. 16-23.

² I. Janev, Odnosi Jugoslavije sa UNESCO-om, Beograd, 2010. godine, str. 57-69.

³ I. Janev, Statutarno uređenje međunarodnih organizacija, Beograd, 2009. godine, str. 229-248.

⁴ O pregledu brojnih međunarodnih konvencija koje postavljaju pravne standarde u oblasti uređenja i zaštite intelektualne svojine više : I. Janev, Svetska organizacija za intelektualnu svojinu, Beograd, 2009. godine, str. 46-178.

⁵ S. Jelisavac, M. Zirojević, Autorsko pravo i Svetska organizacija za zaštitu intelektualne svojine, Revija za evropsko pravo, Beograd, broj 2-3/2007. godine, str. 61-68.

⁶ V. Besarović, Intelektualna svojina – industrijska svojina, Beograd, 2005. godine, str. 78-92.

2) prava industrijske svojine. Ova prava, između ostalih, uređuju sledeći zakoni : 1) Zakon o žigovima, 2) Zakon o zaštiti topografija integrisanih kola i 3) Zakon o pravnoj zaštiti industrijskog dizajna⁷.

U autorska i srodna prava spadaju sledeća pravna dobra:

- 1) autorsko pravo,
- 2) pravo interpretatora,
- 3) pravo proizvođača fonograma,
- 4) pravo proizvođača videograma,
- 5) pravo proizvođača emisija i
- 6) pravo proizvođača baze podataka⁸.

U prava industrijske svojine spadaju sledeća prava:

- 1) patentno pravo,
- 2) pravo žiga,
- 3) pravo zaštite geografskih oznaka i porekla,
- 4) pravo uzorka i modela,
- 5) pravo zaštite topografija integrisanih kola,
- 6) pravo suzbijanja nelojalne konkurencije i
- 7) poslovna tajna (*know – how*)⁹.

Dakle, intelektualnu svojinu čini više intelektualnih dobara koja su nastala kao rezultat različitih ljudskih aktivnosti u oblastima umetnosti, nauke, tehnike i privrede. U okviru intelektualne svojine se tako razlikuju sledeće vrednosti. To su:

- 1) tvorevine i
- 2) pseudotvorevine.

Tvorevine su nematerijalne kreacije individualnog ljudskog duha. To su intelektualna dobra koja su rezultat duhovnog stvaralaštva kao psihičkog procesa za koji je sposoban samo čovek. Duhovno stvaralaštvo obuhvata psihičku obradu stvarnosti (materijalnog i duhovnog sveta) na jedan osoben, ličan način stvaraoca i nastanak određenog intelektualnog dobra

⁷ Svi navedeni zakoni su objavljeni u „Službenom glasniku Republike Srbije”, broj 104/2009.

⁸ Zakon o autorskom i srodnim pravima „Službeni glasnik Republike Srbije”, broj 104/2009

⁹ S. Marković, Pravo intelektualne svojine, Beograd, 2000. godine, str. 21-34.

(autorsko pravo, pravo interpretacije ili pronalazačko pravo). Pseudotvorenine su intelektualna dobra koja ne nastaju kao rezultat stvaralaštva sa individualnim duhovnim obeležjima jednog ili više ljudi, već nastaju kao plod ili kao funkcija privredne delatnosti određenog fizičkog ili pravnog lica (oznake za obeležavanje robe i usluga – robne i uslužne marke, geografske oznake porekla, fonogrami, emisije, baze podataka)¹⁰.

AUTORSKO PRAVO

1. Pojam i karakteristike autorskog prava

Videli smo iz prethodnih izlaganja da se u okviru intelektualne svojine po svom značaju, prirodi, ulozi i karakteristikama izdvaja autorsko pravo¹¹. Danas je u Republici Srbiji, na sličan način kao i u drugim evropskim državama, autorsko pravo uređeno posebnim Zakonom o autorskom i srodnim pravima. Ovaj zakon je donet sredinom decembra 2009. godine. To je prvi zakon Republike Srbije kao suverene države u ovoj oblasti. On je zamenio istoimeni zakon SR Jugoslavije.

Novodoneti Zakon o autorskom i srodnim pravima uređuje prava autora književnih, naučnih, stručnih i umetničkih dela, pravo interpretatora, pravo prvog izdavača slobodnog dela, prava proizvođača fonograma, videograma, emisija, baza podataka i pravo izvođača štampanih izdanja kao prava srodna autorskom pravu, način ostvarivanja ovih prava i njihovu sudsku zaštitu (član 1. ovog zakona). Autorsko pravo se odnosi na pravni režim autorskog dela. Tako se autorsko delo u smislu člana 2. Zakona o autorskom i srodnim pravima¹² definiše kao originalna duhovna tvorevina autora izražena u određenoj formi bez obzira na njenu umetničku, naučnu ili drugu vrednost, njenu namenu, veličinu, sadržinu i način ispoljavanja, kao i dopuštenost javnog saopštavanja njene sadržine.

Na sličan način pojam i karakteristike autorskog dela¹³ određuje i Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima Republike Hrvatske iz 2003. godine¹⁴. Prema ovom zakonskom rešenju, prema članu 5. autorskim delom se smatra originalna tvorevina iz književnog, naučnog ili umetničkog

¹⁰ K. Damjanović, Z. Marić, *Intelektualna svojina*, Beograd, 2008. godine, str. 113-126.

¹¹ J. Mitrović, Ž. Radojković, *Autorsko pravo i pravo industrijske svojine*, Beograd, 1976. godine, str. 45-59.

¹² "Službeni glasnik Republike Srbije", broj 104/2009

¹³ I. Haneberg, *Autorsko pravo u Hrvatskoj*, Hrvatski patentni glasnik, Zagreb, broj 6/1995. godine, str. 1421-1427.

¹⁴ "Narodne novine Republike Hrvatske", broj 167/2003 i 79/2007

područja koja ima individualni karakter bez obzira na način i oblik izražavanja, vrstu, vrednost ili namenu ako zakonom nije drugačije određeno¹⁵. Ovako određeno autorsko pravo (član 13. ovog zakona) sadrži sledeće elemente: 1) moralna prava autora, 2) imovinska prava autora i 3) druga prava autora. Njime se štite lične i duhovne veze autora sa njegovim autorskim delom, njegovi imovinski interesi te drugi interesi autora u pogledu njegovog autorskog dela¹⁶.

Autorskim delom¹⁷ se u Republici Srbiji, naročito, smatraju: 1) pisana dela (knjige, brošure, članci, prevodi, računarski programi u bilo kom obliku njihovog izražavanja (uključujući i pripremni materijal za njihovu izradu), 2) govorna dela (predavanja, govori, besede), 3) dramska, dramsko – muzička, koreografska i pantomimska dela, kao i dela koja potiču iz folkloru, 4) muzička dela sa ili bez reči, 5) filmska dela (kinematografska i televizijska dela), 6) dela likovne umetnosti (slike, crteži, skice, grafike, skulpture), 7) dela arhitekture, primenjene umetnosti i industrijskog oblikovanja, 8) kartografska dela (geografske i topografske karte), 9) planovi, skice, makete i fotografije i 10) pozorišna režija.

Kao autorsko delo smatraju se i: nezavršeno autorsko delo, delovi autorskog dela, naslov autorskog dela, kao i prerada autorskog dela, odnosno zbirka (kao što su: enciklopedija, zbornik, antologija, izabrana dela, muzička zbirka, zbirka fotografija, grafička mapa, izložba), zbirka narodnih književnih i umetničkih tvorevina, zbirka dokumenata, sudskih odluka i slične građe).

Sam je zakon od pravne zaštite¹⁸ izuzeo određene dokumente koje ne smatra autorskim delom (član 6. ovog zakona). Tako, autorskopravnom zaštitom nisu obuhvaćene opšte ideje, postupci, metode rada ili matematički koncepti, načela, principi i uputstva koji su sadržani u autorskom delu. A, kao autorsko delo se ne smatraju: 1) zakoni, podzakonski akti i drugi propisi, 2) službeni materijali državnih organa i organa koji obavljaju javnu funkciju, 3) službeni prevodi propisa i službenih materijala državnih organa i organa koji obavljaju javnu funkciju i 4) podnesci i druga akta u upravnom i sudskom postupku.

¹⁵ B. Pavišić, V. Grozdanić, P. Veić, Komentar Kaznenog zakona, Zagreb, 2007. godine, str. 567.

¹⁶ S. Radovanović, Autorsko pravo Srbije u evropskoj perspektivi, Zbornik radova, Beograd, broj 3/2006. godine, str. 343-357; G. Bubić, Zaštita autorskog prava u Bosni i Hercegovini, Izbor sudske prakse, Beograd, broj 5/2006. godine, str. 67-70.

¹⁷ D. Milić, Predmet zaštite autorskog prava, Pravo i privreda, Beograd, broj 5-8/2006. godine, str. 715-729.

¹⁸ P. Tijanić, Zaštita autorskog i srodnih prava, Pravni život, Beograd, broj 5-6/2008. godine, str. 117-134.

Interpretacija je duhovno dobro koje nastaje ličnim angažovanjem interpretatora prilikom zvučnog, odnosno vizuelnog ili zvučno-vizuelnog saopštavanja autorskog dela.

2. Subjekti autorskog prava

Autorsko delo je objavljeno kada je na bilo koji način i bilo gde u svetu prvi put saopšteno javnosti od strane autora, odnosno lica koga je on na to ovlastio¹⁹. Bez obzira na to, autor²⁰ uživa moralna i imovinska prava prema članu 8. Zakona o autorskom i srodnim pravima u pogledu svog autorskog dela od momenta nastanka autorskog dela²¹.

Nova zakonska rešenja iz decembra 2009. godine razlikuju više vrsta subjekata autorskog dela. Primarno je subjekt autorskopravne zaštite sam autor dela – fizičko lice koje je stvorilo predmetno delo. To je lice čije su ime, pseudonim ili znak naznačeni na primercima dela ili su navedeni prilikom objavljivanja dela, dok se ne dokaže drugačije. Izuzetno se i pravno i fizičko lice čiji je naziv, odnosno ime naznačeno na filmskom delu²² smatraju proizvođačem toga dela. Pored autora, nosilac autorskog prava može da bude i drugo lice koje je na osnovu zakona steklo autorsko pravo (a nije autor dela).

Pored autora, autorskopravnu zaštitu uživaju i koautori. To su lica koja su zajedničkim stvaralačkim radom sa drugim licem (ili licima) stvorili određeno autorsko delo. Sličnu pravnu zaštitu uživaju i koautori filmskog dela. Ovde spadaju: 1) pisac scenarija, 2) režiser, 3) glavni snimatelj, a pod određenim uslovima i: 4) kompozitor – ako se radi o muzičkom filmu i 5) glavni animator filma – ako se radi o crtanom ili animiranom filmu. I konačno, autorsko pravo na autorskom delu čiji autor nije poznat imaju i sledeća lica: 1) izdavač – za izdato delo i 2) lice koje je delo objavilo – za objavljeno, ali neizdato delo²³.

¹⁹ P. Vučić, *Autorsko pravo i autorskopravni odnosi*, Slobodno poduzetništvo, Zagreb, broj 8/2001. godine, str. 123-135.

²⁰ D. Vedin, K. Horvatić, D. Smiljanić, G. Marošević, *Autori i njihova prava*, Zagreb, 1998. godine, str. 78-94; Više : M. Trampuž, *Avtorsko pravo*, Ljubljana, 2000. godine.

²¹ L.J. Lazarević, B. Vučković, V. Vučković, *Komentar Krivičnog zakonika Crne Gore*, Cetinje, 2004. godine, str. 588-589.

²² Više : M. Janjić, *Autorsko filmsko pravo*, Beograd, 1971. godine.

²³ D. Milić, *Predmet zaštite autorskog prava*, *Pravo i privreda*, Beograd, broj 5-8/2009. godine, str. 24-37.

3. Sadržina autorskog prava

Autorsko pravo²⁴ čine dva njegova konstitutivna elementa. To su :

- 1) moralna prava i
- 2) imovinska prava autora ili drugih zakonom određenih lica.

U moralna prava autora spadaju sledeća prava: 1) pravo paterniteta, 2) pravo na naznačenje imena, 3) pravo objavljivanja, 4) pravo na zaštitu integriteta dela i 5) pravo na suprotstavljanje nedostojnom korišćenju dela²⁵.

Drugu grupu autorskih prava²⁶ čine imovinska prava autora²⁷. To je pravo na ekonomsko iskorišćavanje svog dela, kao i dela koje je nastalo preradom njegovog dela. Ovde spadaju: 1) pravo na beleženje ili umnožavanje, 2) pravo stavljanja primeraka dela u promet, 3) pravo davanja primeraka dela u zakup, 4) pravo davanja primeraka računarskog programa na poslugu, 5) pravo izvođenja, 6) pravo predstavljanja, 7) pravo prenošenja izvođenja ili predstavljanja, 8) pravo emitovanja, 9) pravo reemitovanja, 10) pravo na javno saopštavanje, uključujući interaktivno činjenje dela dostupnim javnosti, 11) pravo na prilagođavanje, aranžiranje i drugu izmenu dela, 12) pravo javnog saopštavanja dela koje se emituje i 13) pravo javnog saopštavanja dela sa nosača zvuka ili slike.

Pored toga, autor ima i druga "izvedena" prava. U ovu grupu izvedenih prava autora spadaju sledeća prava: 1) pravo prema vlasniku primerka autorskog dela, 2) pravo na posebnu naknadu i 3) pravo na naknadu za davanje na poslugu.

Zaštita autorskog i srodnih prava²⁸ u Republici Srbiji se ostvaruje na dva načina. To su: 1) individualna i 2) kolektivna zaštita²⁹. U okviru ove zaštite ipak, najefikasniji vid zaštite autorskog prava u celini ili pojedinih njemu srodnih prava pružaju odredbe novog Krivičnog zakonika. Naime, putem odredbi novog krivičnog zakonodavstva propisan je sistem krivičnih dela, kao i krivične sankcije za povrede ili ugrožavanja autorskog i srodnih prava.

²⁴ I. Gliha, Autorsko pravo, Zagreb, 2000. godine, str. 211-235.

²⁵ Više: B. Stojanović, Praktikum za autorsko i srodna prava, Beograd, 2006. godine.

²⁶ I. Haneberg, Autorsko pravo, Zagreb, 2001. godine, str. 145-156.

²⁷ D. Četković, Autorska i srodna prava, Pravni zbornik, Podgorica, broj 1-2/2006-2007. godine, str. 278-285.

²⁸ Z. Miladinović, Ostvarivanje autorskog i srodnih prava, Pravo i privreda, Beograd, broj 5-8/2008. godine, str. 857-867.

²⁹ S. Marković, Kolektivno ostvarivanje autorskog prava u svetlu slobode konkurencije na tržištu Evropske unije, Zbornik radova, Kragujevac, 2010. godine, str. 311-327.

OPŠTE KARAKTERISTIKE KRIVIČNOPRAVNE ZAŠTITE INTELEKTUALNE SVOJINE

Novo krivično zakonodavstvo Republike Srbije iz 2005. godine postavlja osnovu za kvalitetnu i efikasnu pravnu zaštitu autorskog i drugih srodnih prava u okviru prava intelektualne svojine. Najpotpuniji vid takve zaštite pružaju upravo odredbe Krivičnog zakonika³⁰. Ovaj zakonik, koji je počeo da se primenjuje od 1. januara 2006. godine, u sistemu zaštićenih dobara i vrednosti predviđa posebnu glavu – glavu dvadeset pod nazivom "Krivična dela protiv intelektualne svojine".

U okviru ove glave, u posebnom delu Krivičnog zakonika je sistematizovano više krivičnih dela kojima se povređuje ili ugrožava intelektualna svojina u celosti ili njena pojedina prava. Tako su na ovom mestu propisani pojam, karakteristike i obeležja više "intelektualnih" krivičnih dela, te sistem krivičnih sankcija za njihove učinioce. To su sledeća krivična dela³¹:

- 1) povreda moralnih prava autora i interpretatora (član 198.),
- 2) neovlašćeno iskorišćavanje autorskog dela i predmeta srodnog prava (član 199.),
- 3) neovlašćeno uklanjanje ili menjanje elektronske informacije o autorskom i srodnim pravima (član 200.),
- 4) povreda pronalazačkog prava (član 201.) i
- 5) neovlašćeno korišćenje tuđeg dizajna (član 202.)³².

Objekt zaštite ovih krivičnih dela³³ jeste intelektualna svojina kao jedno od osnovnih prava čoveka i građanina (*human rights*). Koliki je značaj uspostavljanja i pravne zaštite intelektualne svojine govori i činjenica da je ovo pravo garantovano članom 73. Ustava Republike Srbije iz 2006. godine³⁴. Intelektualna svojina je, zapravo, zajednički imenitelj za: 1) autorsko i srodna prava i 2) prava industrijske svojine. Nju karakterišu dva elementa: 1) nematerijalni (duhovni, intelektualni) karakter i 2) ekonomska

³⁰ "Službeni glasnik Republike Srbije", broj 85/2005, 88/2005, 115/2005, 72/2009 i 111/2009

³¹ N. Delić, Krivična dela protiv intelektualne svojine, Zbornik radova, Nova rešenja u krivičnom zakonodavstvu i dosadašnja iskustva u njihovoj primeni, Zlatibor, 2006. godine, str. 184-211.

³² V. Spasić, Savremeni oblici piraterije u autorskom i srodnom pravu, Pravni život, Beograd, broj 13/2007. godine, str. 293-309.

³³ G. Mršić, Kaznena djela protiv autorskih prava, Hrvatska pravna revija, Zagreb, broj 8/2004. godine, str. 87-94.

³⁴ M. Đorđević, Đ. Đorđević, Krivično pravo, Beograd, 2010. godine, str. 169.

funkcija koja obezbeđuje da subjekt zaštite prisvaja materijalnu korist od privredne eksploatacije.

Radnja izvršenja propisanih krivičnih dela u zakonu se sastoji u neovlašćenom korišćenju na bilo koji način, bilo kojom delatnošću prava intelektualne svojine, protivno propisima ili bez saglasnosti nosioca intelektualnih prava ili njihovih naslednika³⁵. Izvršilac ovih krivičnih dela može da bude svako lice, dok se u pogledu krivice (vinosti), ova krivična dela vrše isključivo sa umišljajem.

U Republici Srbiji u oblasti zaštite prava intelektualne svojine pored Krivičnog zakonika, od značaja je još jedan zakonski tekst. To je poseban Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa za borbu protiv visokotehnološkog kriminala³⁶. Ovaj zakon u članu 3. kao visokotehnološki kriminal, između ostalog, određuje i vršenje krivičnih dela protiv intelektualne svojine: 1) ako autorsko delo (koje je nastalo izvršenjem krivičnih dela) prelazi 2000 primeraka ili 2) ako je usled preduzete radnje izvršenja prouzrokovana materijalna šteta u iznosu koji prelazi 1.000.000 dinara.

NEOVLAŠĆENO ISKORIŠĆAVANJE AUTORSKOG DELA ILI PREDMETA SRODNOG PRAVA - pojam, oblici i karakteristike -

Osnovno krivično delo³⁷ kojim se u pravnom sistemu Republike Srbije štite autorsko i srodna prava je predviđeno u odredbi člana 199. Krivičnog zakonika. Ovo krivično delo nosi naziv "Neovlašćeno iskorišćavanje autorskog dela ili predmeta srodnog prava"³⁸. Inače, ovo je krivično delo i ranije bilo predviđeno u članu 183.a. Krivičnog zakona Republike Srbije (koje je uvedeno novelom iz 1994. godine)³⁹.

Na sličan način ovu inkriminaciju poznaje i Kazneni zakon Republike Hrvatske⁴⁰ u članu 230. pod nazivom "Nedozvoljena upotreba autorskog

³⁵ D. Jovašević, Krivičnopravna zaštita autorskog prava, Branič, Beograd, broj 1/1998. godine, str. 22-29.

³⁶ "Službeni glasnik Republike Srbije", broj 61/2005 i 104/2009

³⁷ B. Pavišić, V. Grozdanić, P. Veić, Komentar Kaznenog zakona, op.cit. 569-571.

³⁸ Član 63. Zakona o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika „Službeni glasnik Republike Srbije”, broj 72/2009

³⁹ Z. Stojanović, O. Perić, Komentar Krivičnog zakona Republike Srbije i Krivični zakon Republike Crne Gore sa objašnjenjima, Beograd, 1996. godine, str. 285.

⁴⁰ "Narodne novine Republike Hrvatske", broj 110/97, 27/98, 50/2000, 129/2000, 51/2001, 111/2003, 190/2003, 105/2004, 71/2006 i 110/2007

dela ili izvedbe umetnika izvođača⁴¹. Takođe i Krivični zakonik Republike Crne Gore⁴² u članu 234. predviđa istovetno krivično delo pod nazivom "Neovlašćeno iskorišćavanje autorskog dela ili predmeta srodnog prava".⁴³

Ovo krivično delo⁴⁴ se sastoji u neovlašćenom objavljivanju, snimanju, umnožavanju ili na drugi način javnom saopštavanju u celini ili delimično, u stavljanju u promet ili neovlašćenom držanju radi stavljanja u promet predmeta autorskog dela, interpretacije, fonograma, videograma, emisije, računarskog programa ili baze podataka⁴⁵. Samo krivično delo ima više oblika ispoljavanja. To su:

- 1) osnovni oblik,
- 2) poseban oblik i
- 3) teži ili kvalifikovani oblik krivičnog dela.

Objekt zaštite i kod ovog oblika dela jesu autorska prava i prava interpretatora na svoje intelektualno delo (u smislu kako je to navedeno u uvodnom delu rada)⁴⁶.

Autorsko delo je u smislu člana 2. Zakona o autorskom i srodnim pravima⁴⁷ originalna duhovna tvorevina autora izražena u određenoj formi bez obzira na njenu umetničku, naučnu ili drugu vrednost, njenu namenu, veličinu, sadržinu i način ispoljavanja, kao i dopuštenost javnog saopštavanja njene sadržine.

Objekt napada je kod ovog krivičnog dela određen kao: 1) autorsko delo, 2) interpretacija, 3) fonogram, 4) videogram, 5) emisija, 6) računarski program i 7) baza podataka.

Radnja izvršenja⁴⁸ se može javiti u više različitih oblika ispoljavanja od kojih Krivični zakonik navodi samo neke delatnosti kao tipične, ali se delo može izvršiti i na drugi "sličan" način. Tako se radnja izvršenja može javiti kao⁴⁹:

⁴¹ G. Mršić, Kaznena djela protiv imovine – poseban osvrt na nedozvoljenu uporabu autorskog djela ili izvedbe umjetnika izvođača, Hrvatska pravna revija, Zagreb, broj 7-8/2007. godine, str. 74-84.

⁴² "Službeni list Republike Crne Gore", broj 70/2003, 47/2006, 40/2008 i 25/2010

⁴³ L.J. Lazarević, B. Vučković, V. Vučković, Komentar Krivičnog zakonika Crne Gore, op.cit. str. 590-590.

⁴⁴ L.J. Lazarević, B. Vučković, V. Vučković, Komentar Krivičnog zakonika Crne Gore, ibid, str. 590-591.

⁴⁵ N. Zec, Krivičnopravna zaštita autorskih i srodnih prava, Bilten Okružnog suda u Beogradu, Beograd, broj 63/2004. godine, str. 5-11.

⁴⁶ B. Moslovac, Kaznenopravne odrednice autorskopravne zaštite, Hrvatska pravna revija, Zagreb, broj 10/2008. godine, str. 74-87.

⁴⁷ "Službeni glasnik Republike Srbije", broj 104/2009

⁴⁸ G. Mršić, Kaznena djela protiv autorskih prava, Hrvatska pravna revija, Zagreb, broj 8/2004. godine, str. 87-94.

- 1) objavljivanje (usmeno ili pismeno, neposredno ili posredno, saopštavanje javnosti sadržine tuđeg autorskog dela ili interpretacije. Za postojanje dela je bitno da se ova radnja preduzima tako da se tuđe delo objavljuje u celini ili delimično čime se negira autorsko moralno pravo)⁵⁰,
- 2) snimanje (registrowanje, utiskivanje savremenim tehničkim sredstvima na materijalnoj podlozi),
- 3) umnožavanje (multiplikovanje, povećanje broja primeraka),
- 4) javno saopštavanje na drugi način (činjenje dostupnim individualno neodređenom broju lica, neposredno ili posredno),
- 5) stavljanje u promet (stavljanje u promet primeraka tuđeg autorskog dela ili interpretacije – delatnost činjenja dostupnim primeraka tuđeg autorskog dela ili interpretacije uz naknadu ili bez nje, jednokratno ili u dužem vremenskom periodu) i
- 6) držanje (državinska, faktička vlast, neposredna ili posredna nad predmetima) radi (u cilju, u nameri) njihovog stavljanja u promet⁵¹.

Dakle, ovde se radi o inkriminaciji upotrebe autorskog dela bez odobrenja autora ili drugog nosioca autorskog prava, odnosno lica koje je ovlašćeno za davanje odobrenja kada je takvo odobrenje prema odredbama zakona potrebno ili pak protivno njihovoj nameni⁵². Radnja se u ovom slučaju čini na taj način što se utvrdi na materijalnu podlogu, reprodukuje, umnoži, stavi u promet, iznajmi, izvede, odašilje, učini dostupnim javnosti, prevede, prilagodi, obradi, preradi ili na drugi način upotrebi tuđe autorsko delo⁵³.

Radi se o različitim delatnostima proizvodnje (pravljenja, stvaranja) ili multiplikovanja (umnožavanja broja primeraka) postojećih predmeta ili njihovog činjenja dostupnim individualno neodređenom broju lica. Bitno je da se ove radnje preduzimaju neovlašćeno, dakle van zakonske procedure i bez saglasnosti nosioca intelektualnih prava.

Izvršilac ovog oblika krivičnog dela može da bude svako lice koje postupa protivpravno (dakle neovlašćeno), a u pogledu krivice potreban je umišljaj učinioca. Za ovaj osnovni oblik krivičnog dela iz člana 199. Krivičnog zakonika je propisana kazna zatvora do tri godine. Uz ovako

⁴⁹ N. Delić, Neovlašćeno iskorišćavanje autorskog dela ili predmeta srodnog prava i delo malog značaja, Bilten Okružnog suda u Beogradu, Beograd, broj 75/2007. godine, str. 9-23.

⁵⁰ B. Pavišić, V. Grozdanić, P. Veić, Komentar Kaznenog zakona, op.cit. str. 567-568.

⁵¹ M. Đorđević, Đ. Đorđević, Krivično pravo, op.cit. str. 170.

⁵² B. Blažević, Sankcije za povredu autorskog prava i prava umjetnika izvođača, Iudex, Zagreb, broj 1-2/1994. godine, str. 326-330.

⁵³ B. Pavišić, V. Grozdanić, P. Veić, Komentar Kaznenog zakona, op.cit. str. 570.

određenu kaznu, zakon je obavezao sud da u svakom konkretnom slučaju učiniocu obavezno izrekne i meru bezbednosti (kao posebnu vrstu krivične sankcije) obaveznog oduzimanja predmeta izvršenja krivičnog dela i njihovog uništavanja.

Poseban oblik ovog krivičnog dela⁵⁴ za koji je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine čini lice koje proizvodi, uvozi, stavlja u promet, prodaje, daje u zakup, reklamira u cilju prodaje, daje u zakup ili drži u komercijalne svrhe uređaje ili sredstva čija je osnovna ili pretežna namena uklanjanje, zaobilaženje ili osujećivanje tehnoloških mera koje su namenjene za sprečavanje povreda autorskih i srodnih prava ili koje koristi ove uređaje ili sredstva sa ciljem povrede autorskih ili srodnih prava⁵⁵.

Ovde se radi o inkriminisanju pripremnih radnji kao samostalne radnje izvršenja⁵⁶. Radnja izvršenja je alternativno određena kao uvoz, stavljanje u promet, prodaja, davanje u zakup, reklamiranje u cilju prodaje, davanje u zakup, držanje u komercijalne svrhe ili korišćenje sa ciljem povrede autorskih ili srodnih prava s tim što se ova radnja mora preduzeti u odnosu na određene predmete - uređaje ili sredstva čija je osnovna ili pretežna namena uklanjanje, zaobilaženje ili osujećivanje tehnoloških mera koje su namenjene za sprečavanje povreda autorskih i srodnih prava⁵⁷. Koje su to mere, sredstva ili uređaji, predstavlja faktičko pitanje koje sudsko veće rešava u svakom konkretnom slučaju⁵⁸.

Teži oblik krivičnog dela je predviđen u članu 199. stav 3. Krivičnog zakonika. Za ovo je delo propisana kazna zatvora u trajanju od šest meseci do pet godina, te mera bezbednosti oduzimanja predmeta. Ovo krivično delo postoji ako je radnja izvršenja osnovnog ili posebnog oblika učinjena u nameri da učinilac za sebe ili drugo fizičko ili pravno lice pribavi protivpravnu imovinsku korist.

Ova namera mora da postoji na strani učinioca u vreme izvršenja dela, ali ona ne mora biti ostvarena u svakom konkretnom slučaju⁵⁹. Koja je to visina imovinske koristi koja se zahteva za postojanje težeg oblika ovog krivičnog dela, zakon ne određuje izričito, već to prepušta oceni sudskog veća. U Republici Hrvatskoj je pravnim shvatanjem Vrhovnog suda broj

⁵⁴ Đ. Đorđević, *Krivično pravo, Posebni deo*, Beograd, 2009. godine, str. 105.

⁵⁵ M. Đorđević, Đ. Đorđević, *Krivično pravo*, op.cit. str. 170.

⁵⁶ B. Čejović, V. Miladinović, *Krivično pravo, Posebni deo*, Niš, 1995. godine, str. 330-331.

⁵⁷ B. Blažević, *Suzbijanje neovlaštenog snimanja i umnožavanja fonograma i videograma, Nove tehnologije i autorsko pravo*, Zagreb, broj 1989. godine, str. 48-63.

⁵⁸ L.J. Lazarević, *Komentar Krivičnog zakonika*, Beograd, 2005. godine, str. 562.

⁵⁹ G. Ilić i dr. *Krivični zakonik Republike Srbije sa napomenama*, Beograd, 2006. godine, str.171-172.

Su. 726-IV/1997 određeno da visina imovinske koristi u smislu ovog krivičnog dela treba da pređe iznos od 30.000 Kuna⁶⁰.

Inače, ovo krivično delo je i do sada bilo prisutno u praksi sudova u Republici Srbiji o čemu svedoče i sledeće odluke sudova⁶¹:

1) "U optužnom aktu za krivično delo iz čl. 199. KZ RS neophodno je navesti za CD ili DVD naziv i delo autora".

(presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 10/2006 od 16. marta 2006. godine, Sudska praksa, Beograd, broj 11-12/2006. godine, str. 11)

2) "Učinilac je stavio u promet primerke autorskog dela bez ovlašćenja distributera – nosioca autorskih prava na taj način što je u improvizovanoj tezgi izložio 332 primerka CD sa nasnimljenim muzičkim i filmskim izdanjima. Kako je taj broj manji od 500 primeraka, radi se o delu za koje je nadležan redovni opštinski sud".

(presuda Okružnog suda u Beogradu Kž. 309/2006 od 16. februara 2006. godine, Sudska praksa, Beograd, broj 10/2006. godine, str. 19-20)

3) "Ne može se prihvatiti da je deset nasnimljenih primeraka nosilaca videozapisa sa nasnimljenim filmovima delo malog značaja s obzirom na prirodu krivičnog dela i objekt krivičnopravne zaštite".

(presuda Okružnog suda u Beogradu Kž. 942/2006 od 11. aprila 2006. godine, Sudska praksa, Beograd, broj 1/2007. godine, str. 18)

4) "Moguća je konstrukcija produženog krivičnog dela iskorišćavanja autorskog dela ili predmeta srodnog prava kada okrivljeni u više navrata prodaje različite CD-ove".

(presuda Okružnog suda u Beogradu Kž. 2019/2006 od 31. jula 2006. godine, Sudska praksa, Beograd, broj 11-12/2006. godine, str. 10)

ZAKLJUČAK

Stupanjem na snagu novog Krivičnog zakonika Republike Srbije 1. januara 2006. godine na znatno drugačijoj osnovi je postavljan sistem krivičnopravne zaštite intelektualne svojine. Naime, ovaj je zakonik po prvi put u Republici Srbiji sva krivična dela kojima se povređuju ili ugrožavaju autorska i srodna prava koja spadaju u prava intelektualne svojine sistematizovao u posebnu glavu – glavu dvadeset, pod nazivom "Krivična dela protiv intelektualne

⁶⁰ B. Pavišić, V. Grozdanić, P. Veić, Komentar Kaznenog zakona, op.cit. str. 570.

⁶¹ Više: V. Đurđić, D. Jovašević, Praktikum za krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 2008. godine.

svojine". Među ovim krivičnim delima se po svom značaju, prirodi, karakteru i učestalosti pojavnog ispoljavanja posebno ističe krivično delo predviđeno u članu 199. Krivičnog zakonika. To je neovlašćeno iskorišćavanje autorskog dela ili predmeta srodnog prava.

Ovo krivično delo se javlja u više oblika ispoljavanja. To su: osnovni, poseban i teži oblik za koji su propisane kazne zatvora, te posebna mera bezbednosti oduzimanja i uništavanja predmeta ovog dela. Ovo delo se sastoji u neovlašćenom objavljivanju, snimanju, umnožavanju ili na drugi način javnom saopštavanju u celini ili delimično, u stavljanju u promet ili neovlašćenom držanju radi stavljanja u promet predmeta autorskog dela, interpretacije, fonograma, videograma, emisije, računarskog programa ili baze podataka. Objekt zaštite i kod ovog oblika dela jesu autorska prava i prava interpretatora na svoje intelektualno delo. Samo krivično delo karakteriše specifična vrsta objekta zaštite. Nju karakterišu dva elementa: 1) nematerijalni (duhovni, intelektualni) karakter i 2) ekonomska funkcija koja obezbeđuje da subjekt zaštite prisvaja materijalnu korist od privredne eksploatacije. U autorska i srodna prava spadaju: autorsko pravo, pravo interpretatora, pravo proizvođača fonograma, pravo proizvođača videograma, pravo proizvođača emisija i pravo proizvođača baze podataka.

Radnja izvršenja ovog krivičnog dela se, kao što se iz prethodnog izlaganja vidi, sastoji u neovlašćenom korišćenju na bilo koji način, bilo kojom delatnošću nekog od prava intelektualne svojine, protivno propisima ili bez saglasnosti nosioca intelektualnih prava ili njihovih naslednika. Pri tome u oblasti pravne regulative krivičnih dela protiv intelektualne svojine pored Krivičnog zakonika, određeni značaj i ulogu ima i i poseban Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa za borbu protiv visokotehnološkog kriminala koji u članu 3. kao visokotehnološki kriminal između ostalog određuje i vršenje krivičnih dela protiv intelektualne svojine pod uslovom: 1) da broj primeraka autorskog dela (koje je nastalo izvršenjem krivičnih dela) prelazi 2000 primeraka ili 2) ako je usled preduzete radnje izvršenja prouzrokovana materijalna šteta u iznosu koji prelazi milion dinara.

REFERENCE

- (1) Besarović, V. (1984) *Pravo industrijske svojine i autorsko pravo*, Beograd.
- (2) Besarović, V. (2005) *Intelektualna svojina – industrijska svojina*, Beograd.
- (3) Čejović, B., Miladinović, V. (1995) *Krivično pravo*, Posebni deo, Niš.

- (4) Damjanović, K., Marić, Z. (2008) *Intelektualna svojina*, Beograd.
- (5) Đorđević, Đ. (2009) *Krivično pravo, Posebni deo*, Beograd.
- (6) Đorđević, M., Đorđević, Đ. (2010) *Krivično pravo*, Beograd.
- (7) Đurđić, V., Jovašević, D. (2008) *Praktikum za krivično pravo, Posebni deo*, Beograd.
- (8) Gliha, I. (2000) *Autorsko pravo*, Zagreb.
- (9) Haneberg, I. (2001) *Autorsko pravo*, Zagreb.
- (10) Ilić, G. i dr. (2006) *Krivični zakonik Republike Srbije sa napomenama*, Beograd.
- (11) Janev, I. (2009) *Statutarno uređenje međunarodnih organizacija*, Beograd.
- (12) Janev, I. (2010) *Odnosi Jugoslavije sa UNESCO-om*, Beograd.
- (13) Janjić, M. (1971) *Autorsko filmsko pravo*, Beograd.
- (14) Lazarević, LJ. (2005) *Komentar Krivičnog zakonika*, Beograd.
- (15) Lazarević, LJ., Vučković, B., Vučković, V. (2004) *Komentar Krivičnog zakonika Crne Gore*, Obod, Cetinje.
- (16) Marković, S. (2000) *Pravo intelektualne svojine*, Beograd.
- (17) Mitrović, J., Radojković, Ž. (1976) *Autorsko pravo i pravo industrijske svojine*, Beograd.
- (18) Pavišić, B., Grozdanić, V., Veić, P. (2007) *Komentar Kaznenog zakona*, Zagreb: Narodne novine.
- (19) Stojanović, B. (2006) *Praktikum za autorsko i srodna prava*, Beograd.
- (20) Stojanović, Z., Perić, O. (1996) *Komentar Krivičnog zakona Republike Srbije i Krivični zakon Republike Crne Gore sa objašnjenjima*, Beograd.
- (21) Trampuž, M. (2000) *Avtorsko pravo*, Ljubljana.
- (22) Vedrina, D., Horvatić, K., Smiljanić, D., Marošević, G. (1998) *Autori i njihova prava*, Zagreb.

CRIMINAL-LEGAL PROTECTION OF COPYRIGHT

Since 2006, when new criminal legislation came into force, and 2009, when new copyright legislation came into force, the level of individual, collective and criminal – legal protection of copyright and related rights has been upgraded in a qualitative sense. Following other comparative legislations as role models, as well as the standards proclaimed by international legal documents, the Criminal Code categorized (for the first time in our country) all criminal offences representing violations or endangerments of copyright and related rights (that are covered by the term "intellectual property rights") in a separate chapter (Chapter 20) entitled as: "Criminal Offences against Intellectual Property". New legislative solutions are based upon the provisions

of the new Law on Copyright and Related Rights adopted in 2009. This paper discusses the definition, the characteristics and the features of the most significant criminal offence by which copyright and related rights (material as well as immaterial or moral rights) are violated or endangered - Unauthorized Use of Copyrighted Work or other Work Protected by Similar Right (from Paragraph 199 of the Criminal Code) from theoretical as well as from practical aspect.

KEY WORDS: law / copyright / related rights / criminal offence / responsibility / criminal sanction